

Економічні науки/16. Макроекономіка
Д.е.н., професор Шевченко Л. С.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна

Місія університету в системі освітнього менеджменту

Розуміння стратегічних орієнтирів розвитку університету та формулювання його місії є важливою умовою ефективного освітнього менеджменту. У широкому розумінні *місія* втілює філософію організації, тобто визначає цінності, переконання, пріоритети і принципи, якими керується колектив. У більш вузькому значенні місія декларує причини створення, основні цілі і напрями діяльності організації; продукти або послуги, які виробляє організація, а також потенційні ринки і споживачів, для яких вона працює. Правильно викладена місія університету не тільки створює сприятливі можливості для ефективного управління розвитком ВНЗ, а й робить освітню організацію унікальною у своєму роді.

Однак сформулювати місію університету, виявляється, не просто. Річ у тім, що більшість дослідників пов'язують місію з *ідеєю університету* [1; 2; 3; 4]. А з часів виникнення перших європейських університетів на розвиток ідеї університету суперечливий вплив чинять процеси диференціації та інтеграції в освіті, різні національні традиції освіти, тенденції ліберальної і утилітарної освіти. Ліберальна тенденція відстоює класичну, фундаментальну освіту і наполягає на прийнятті цінності знання як такого, безвідносно до його практичної корисності. Уже в перших концепціях університету, розроблених кардиналом Ньюменом (1801-1890) та німецьким гуманістом Гумбольдтом (1769-1859), розрізняються «освіта» і «навчання» («підготовка»). В університеті, на їхню думку, відбувається не просто приріст знань, а інтелектуальний розвиток студентів шляхом універсального навчання, свободної циркуляції думки і особистого спілкування, особлива увага приділяється гуманістичному вихованню студентів. Утилітарна тенденція – це стремління до професійної освіти, обумовлене потребами суспільної практики в добре підготовлених фахівцях. Прихильники цієї тенденції нагадують, що ще Гегель ділив освіту на теоретичну і практичну.

Зараз утилітарна парадигма перемагає: багато університетів із високою репутацією дедалі більше схиляються на її користь. На думку російського вченого Є. Н. Івахненка, формується нова концепція університету – «*University excellence*» (університет переваг, досконалості, високої якості), у якій університет перетворюється на бюрократичну, клієнт-орієнтовану бізнес-корпорацію, а в ідеалі – на транснаціональну корпорацію. Такий університет є місцем розвитку людських ресурсів, людського капіталу, а випускник університету – когнітивною робочою силою. У західних країнах цій новій концепції університету відповідає масове запровадження академічного бізнес-менеджменту, який передбачає агресивну поведінку ВНЗ та його підрозділів на ринку; оцінку діяльності науково-педагогічних працівників за критеріями залучення грантів, індексу цитування, участі в рекламній діяльності ВНЗ тощо;

домінування фігури адміністратора над професорсько-викладацьким складом; постійний пошук додаткових джерел інвестування університету [5].

Ліберальна й утилітарна тенденції знаходять свій прямий вияв і в формулюванні місії вищої школи та університетів: прихильники першої виходять із того, що освіта була і залишається сферою *виробництва*, а в процесі навчання відбувається створення, виформовування людей. Прихильники другої, утилітарної, тенденції відверто заявляють про освіту як сферу *послуг*, а її завдання бачать у задоволенні потреб «клієнтів» щодо подальшого працевлаштування на ринку праці. Однак чистої ліберальної або утилітарної тенденції розвитку світова освітня практика не знає. Реальний освітній процес відбувається на основі їх взаємодії та взаємовпливу. Скажімо, із місій більшості університетів США можна дізнатися як про походження університету, його історичне і суспільне призначення, так і про такі прагматичні компоненти, як позиції (лідерство) університету у певній сфері; спосіб, у який університет задовольняє потреби ринку, соціальні і політичні потреби суспільства; умови роботи і внутрішня культура університету. Особливістю місій більшості університетів США є їх орієнтованість на студента як клієнта, якого обслуговують, оскільки він платить гроші [5].

Аналіз місій українських університетів указує на те, що класичні університети тяжіють до «ліберального» визначення місії. Наприклад, «місія Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна викристалізована його двохсотлітнім історичним досвідом і концентрується у формулі: ПІЗНАВАТИ–НАВЧАТИ–ПРОСВІЩАТИ.

Вона полягає в тому, що:

– ПІЗНАВАТИ — збагачувати наукову картину світу і долати межі накопиченого знання шляхом взаємопов'язаних фундаментальних наукових досліджень людини, суспільства, природи, втілювати отримані наукові знання в ефективні сучасні технології розвитку матеріального і духовного;

– НАВЧАТИ — готувати інтелектуальну еліту нації, високопрофесійних, духовно багатих, патріотичних фахівців і громадян шляхом органічного поєднання ґрунтовних наукових досліджень, якісної викладацької діяльності, творчої виховної роботи;

– ПРОСВІЩАТИ — зберігати, поширювати і розвивати непроминальні цінності української і світової культури, сприяти негасимому духовному розвитку суспільства і людини.

Університет допомагає людині жити, мислити та діяти у широкому просторі історії та культури, поєднуючи досвід минулого, проблеми та ризики сьогодення, загрози та перспективи майбутнього.

Місія Університету поширюється на Слобідський край, Україну і людство.

Місія Університету формується на засадах університетської автономії, університетської демократії і університетської відповідальності» [6].

Нові галузеві університети намагаються поєднати позитивні аспекти ліберальної та утилітарної традицій розвитку вищої освіти. При цьому місії

вітчизняних університетів багато в чому схожі (особливо державних ВНЗ, які розв'язують однакові статутні завдання), часто зводяться до перерахування свого потенціалу розвитку, а деколи мають декларативний характер.

Для того, аби місія виконувала свою провідну роль у стратегічному управлінні університетом, вона, по-перше, повинна чітко вказувати на напрям розвитку освіти і самого університету. Альтернативами є: 1) масова професійна освіта відповідно до світових стандартів; її пропонують *освітні університети*, випускники яких можуть працювати з домінуючими технологіями; 2) професійна освіта, включена до процесу досліджень і розробок передової технології; таку освіту дають *дослідницькі, інноваційні та підприємницькі університети*, затребувані в економіці знань; 3) елітна освіта – підготовка кадрів, зданих управляти глобальними процесами; на цьому спеціалізуються *мегауніверситети* світового рівня з багатими традиціями та високим глобальним рейтингом [7, с. 46-47].

По-друге, місія університету повинна давати чіткі відповіді на потреби та очікування заінтересованих груп споживачів освітніх продуктів: суспільства в цілому, студентів та їх батьків, місцевої влади, бізнесу, науково-педагогічного персоналу, співробітників і керівників університету. А ці потреби можуть мати різне, часто суперечливе спрямування. Наприклад, лише частина студентської молоді розглядає процес одержання вищої освіти з погляду набуття професійних знань. Багато з них уважають, що соціальний успіх визначається колом спілкування, здібностями до комунікації, умінням позиціонувати себе, лояльністю до керівництва тощо. Нерідко університетська освіта, особливо навчання в аспірантурі і докторантурі та захист дисертацій, сприймається як певний трамплін до набуття влади, престижу та слави. Інтерес місцевої влади до підготовки професійних кадрів для регіону натикається на бажання випускників ВНЗ емігрувати до інших країн. Зацікавленість самого ВНЗ у випереджаючому розвитку залишається нереалізованою без гарантій стабільної зайнятості та конкурентоспроможного рівня зарплат викладачів.

По-третє, місія ВНЗ має містити інформацію про інструменти та технології своєї реалізації і водночас не суперечити практичним діям. Скажімо, проголошення прагнення створити сучасний європейський університет не може обернутися на заборону студентам брати участь у мітингах на підтримку євроінтеграційних процесів, а мета забезпечення розвитку потенціалу та можливостей самореалізації студентів і співробітників – на скорочення чисельності викладачів у ВНЗ. Місія ВНЗ має згуртовувати членів освітнього колективу під час своєї розробки і реалізації.

Література

1. Огородникова, И. А. Идея университета – проект воплощения идеальной образовательной формы [Текст] / И. А. Огородникова, А. Г. Геринг // Вестник Омского университета. – 1997. – Вып. 4. – С. 77-80.

2. Повзун, В. Д. Миссия университета – история и современность [Электронный ресурс] / В. Д. Повзун. – Режим доступа : http://www.vestnik.osu.ru/2005_1/2.pdf

3. Отыцкий, Г. П. Идея университета как выражение смысла университетского образования [Электронный ресурс] / Г. П. Отыцкий. – Режим доступа : <http://www.sgu.ru/files/nodes/13579/Ostyzkii.doc>
4. Цветков, А. Идея университета [Электронный ресурс] / А. Цветков. – Режим доступа : <http://www.inliberty.ru/blog/transatlantic/2761>
5. «Круглый стол» в редакции журнала [Текст] // Высшее образование в России. – 2012. – № 7. – С. 38-39.
6. Концепція стратегічного розвитку Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 2005-2010 рр. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.univer.kharkov.ua%2Fdocs%2Fstatute%2Fconception.doc&ei=davSU>
7. Миссия образовательного учреждения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ecsocman.hse.ru/data/2010/05/18/1214035258/2008-4-3.pdf>